

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМКИ
ПАСТОРАЛЬНОГО БОГОСЛОВ'Я
ЯК РЕЗУЛЬТАТ СТРАТЕГІЇ «AGGIORNAMENTO»,
СФОРМОВАНОЇ ПІ ВАТИКАНСЬКИМ СОБОРОМ:
СПРОБА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДОСЯГНЕНЬ У РЕАЛІЯХ УГКЦ**

Розглядаються основні напрямки сучасного пасторального богослов'я: еклезіологічний, праксеологічний, антропоцентричний та суспільно-політичний, – які з'явилися в науковому богословському світі в результаті осучаснення (aggiornamento), ініційованого ІІ Ватиканським собором. Зокрема, проаналізовано специфіку наукового підходу, властиву для кожного із цих напрямків, та показано, що їх здобутки відкривають широкі можливості для ефективнішої душпастирської практики. Спроба перенести ці здобутки в реалії УГКЦ могла б стати ключем до вироблення ефективної моделі пасторального богослов'я в Україні.

Ключові слова: пасторальне богослов'я, ІІ Ватиканський собор, сучасні напрямки пасторального богослов'я, УГКЦ, праксис.

Другий Ватиканський собор, постанови якого можна вважати основним каталізатором розвитку сучасного пасторального богослов'я, не був собором догматичним, а зосередив увагу насамперед на «праксісі» Церкви¹. Це означає, що метою соборових зусиль щодо пошуку ідентичності та самосвідомості Тіла Христового, присутнього в земних реаліях, було насамперед дослідження практичного простору, в якому будь-яка теоретика систематичного богослов'я має бути верифікована та «протестована»². Саме тому в післясоборову епоху пасторальне богослов'я як самостійна богословська наука оживилося новими ідеями та тенденціями, що зумовили появу

¹ R. A. Duffy. *A Roman Catholic Theology of Pastoral Care*. Eugene 2010, с. 12.

² Там само.

в пасторалістиці нових шкіл та напрямків: еклезіологічного, праксеологічного, антропоцентричного та суспільно-політичного³. Короткий аналіз поглядів цих шкіл та перенесення їхніх пасторальних акцентів у контекст життя та діяльності Української Греко-Католицької Церкви могли б допомогти нашій Церкві сформувати власну модель душпастирства та активніше діяти в пасторально-богословській площині.

«Пасторальний» собор і УГКЦ

Другий Ватиканський собор узяв курс на інтегральну віднову Церкви, а тому його увага зосереджувалася насамперед на душпастирстві як вагомому інструменті стратегічної діяльності Церкви, здатному гарантувати результативність внутрішніх реформ та успішну новелізацію церковної доктрини у світі, який швидко й нестримно розвивався. Саме тому пасторальне богослов'я стало стартовим майданчиком для реалізації *aggiornamento* (осучаснення), а це, своєю чергою, дало дослідникам вагому підставу, щоб охарактеризувати даний собор як єдиний пасторальний собор в історії Церкви⁴.

Варто згадати, що інтенсивний і різновекторний розвиток пасторального богослов'я після II Ватиканського собору відбувався в контексті започаткованих цим собором грандіозних змін у Церкві. Офіційні соборові документи накреслили новий образ Церкви в сучасних обставинах⁵, дооцінили в ній місце Божого люду – мирян⁶, поставили перед Церквою нові завдання, відкрили широкі перспективи, намітили новий стиль і методику богословської рефлексії, що відтепер стала основною складовою будь-яких пасторальних досліджень⁷. Отже, собор відкрив Церкву на світ, і вона немовби «отямилась» і збагнула, що змушена існувати в реаліях dokonаних грандіозних перетворень у науці й техніці, зміненого менталітету сучасної людини, її нових зацікавлень та пріоритетів, своєрідних виявів її релігійності⁸. Оскільки нові умови, в яких опинилася людина, мають мало спільного з традиційною дійсністю, у якій звикла віднаходити себе Церква, собор дав поштовх до нового осмислення практичного богослов'я, щоб воно могло

³ R. Kamiński. *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*. Kraków 2001, c. 51-96.

⁴ R. Dudała. *Postconcilium. Pastoralny i/lub doktrynalny // Więź 2-3 (2012) 116-120.*

⁵ J. C. Groot. *Nowa definicja Kościoła powszechnego // Nowy obraz Kościoła /* ред. B. Lambert. Warszawa 1968, c. 13-21; E. Fischer. *Kirche und Kirchen nach dem Vaticanum II*. München 1967.

⁶ W. Oberroder. *Aspekte der Mitverantwortung in der Kirche*. Donauwörth 1977, c. 27-51.

⁷ *Pastoral Theology // The New Dictionary of Pastoral Studies /* ред. W. Carr. Michigan 2002, c. 258-259.

⁸ F. Wronowski. *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*. Lublin 1972, c. 10-11.

виконувати роль опертя й бути джерелом реформ задля стратегічного проголошення Церквою реалій спасіння⁹.

Завдяки рішенням II Ватиканського собору за останні десятиріччя у світі прослідковується значний поступ у розвитку пасторалістики, однак це не означає цілковитої уніфікації в розумінні предмету, методів і завдань пасторального богослов'я. Серед науковців і досі тривають дискусії над концепцією пасторального богослов'я¹⁰. Наявність у сучасній пасторалістиці цих важливих наукових диспутів та різноманіття проектних напрямних тенденцій (подекуди навіть взаємно антагоністичних) аж ніяк не применшує наукової вартості пасторального богослов'я, а навпаки, відкриває перспективні горизонти для пр�ксису Церкви, звільняючи його тим самим від надмірної теоретизації. Крім того, така різноманітність мобілізує науковців до постійного пошуку нових способів актуалізації богословських істин у житті вірних.

Українська Греко-Католицька Церква після драматичного періоду виживання в умовах гоніннь тільки-но формує образ власного богослов'я, в тому числі й пасторального. Вищі духовні навчальні заклади нерідко відчувають брак пасторальної літератури, а також викладацьких кадрів, які, будучи представниками різних пасторальних шкіл та напрямів, могли б вести плідну богословську дискусію й тим самим формувати власне унікальне пасторальне богослов'я УГКЦ. Саме тому короткий синтез сучасних різновекторних шкіл та напрямів у післясоборовому пасторальному богослов'ї може стати своєрідним складанням у мозаїку тих «камінців», з яких пасторалістика УГКЦ згодом зможе створити власний оригінальний та неповторний «пр�ксис», врахувавши в ньому всю екзистенційну специфіку своєї ситуації у відношенні до сучасного мультіконфесійного, глобалізованого, поляризованого та секуляризованого українського суспільства.

Еклезіологічний напрям у пасторальному богослов'ї

Найвідомішими представниками еклезіологічної школи в пасторальному богослов'ї вважаються Гюнтер Бімер, Гайнц Шустер, Йозеф Голдбруннер, Касіано Флорістан, Фердінанд Клостерманн, Карл Ранер, Пауль Цулєнер. Деякі з них були серед редакторів п'ятитомного німецького підручника з пасторального богослов'я «Handbuch der Pastoraltheologie»¹¹, працю над

⁹ Pastoral Theology, Roman Catholic // *Dictionary of Pastoral Care and Counseling* / ред. R. G. Hunter. Nashville 1990, с. 873.

¹⁰ Kamiński. *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*, с. 51.

¹¹ *Handbuch der Pastoraltheologie. Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart* / ред. F. Arnold, F. Klostermann, K. Rahner, V. Schurr, L. Weber. Freiburg 1964-1972.

яким розпочато ще під час II Ватиканського собору. Цей п'ятитомник – один з фундаментальних здобутків еkleзіологічного напрямку в пасторалістиці.

Для еkleзіологічного напрямку першорядною та базовою умовою пасторальної рефлексії є теоретичне та практичне зосередження на феномені Церкви, який сприймається цілісно та багатогранно¹². Церква у суспільстві як історичне та культурне явище – це передусім жива сакраментальна спільнота, що інтегрально й динамічно розвивається у теперішності та через реалізацію своєї харизми спрямована у майбутнє¹³. Тому від статичної есенціальної еkleзіології, якою займається систематичне богослов'я, варто відмежувати екзистенційну еkleзіологію, згідно з якою Церква трактується як динамічний Христовий організм, що самоактуалізується і завдяки цьому процесу самоактуалізації стає об'єктом рефлексії для пасторального богослов'я¹⁴. Представники еkleзіологічного напрямку вважають, що пасторальне богослов'я не може обмежуватися принципами душпастирювання, які сформувалися з давніх давен завдяки традиції та актуалізуються у формі класичних порад для духовенства щодо вмілого парафіяльного адміністрування чи духовного керівництва вірними, а повинно прагнути до того, щоб безупинно здійснювати критичну рефлексію над способом самореалізації Церкви у конкретних умовах людської історії¹⁵. Отже, метою пасторального богослов'я можна вважати наукове формулювання самосвідомості діючої Церкви, необхідне з огляду на потреби успішного планування актуальної діяльності та вироблення стратегії на майбутнє¹⁶. Тому Церква, яка сама себе розбудовує та сама над собою рефлексує, неспроможна зреалізувати власну місію без допомоги науково-пасторального апарату та без постійного самоусвідомлювання й окреслювання своєї суті як медіатора того спасіння, що вона пропонує людині на даному відрізку історії людства¹⁷. При цьому вона бере приклад з діяльності Ісуса Христа – головного Душпастиря, який своєю відкупительною місією серед людей створив усі можливості для реалізації Церквою Царства Божого на землі, особисто й досконало відповівши на тодішні знаки та виклики часу¹⁸.

¹² R. Kamiński. *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*, с. 52-53.

¹³ C. Floristan, M. Useros. *Teologia dell'azione pastorale*. Roma 1970, с. 400-415.

¹⁴ W. Przygoda. *Istota i posłannictwo Kościoła // Teologia pastoralna* / ред. R. Kamiński, т. 1. Lublin 2000, с. 117.

¹⁵ P. M. Zulehner. *Pastoraltheologie*, т. 1: *Fundamental-Pastoral*. Düsseldorf 1991, с. 34.

¹⁶ R. Kamiński. *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*, с. 55.

¹⁷ R. Kamiński. *Tożsamość metodologiczna teologii pastoralnej // Metodologia teologii praktycznej* / ред. W. Przyczynna. Kraków 2011, с. 37-39.

¹⁸ J. Allen. *The Ministry of The Church. The Image of Pastoral Care*. Crestwood 1986, с. 21-39.

Отже, еклезіологічний напрям у пасторальному богослов'ї досліджує та аналізує передусім ту конкретну ситуацію, в якій Церква самореалізується, розширюється і кількісно та якісно зростає. Тому об'єктом першочергового дослідження можна вважати чотири функції, які сприяють цій самоактуалізації. Це *мартирія*, що передбачає проповідування Слова Божого в різних формах (гомілья, катехиза, керигматична прокламація); *літургія*, що включає в себе як культове служіння, так і містагогічний дидактичний супровід людини крізь сферу сакруму; *дияконія*, що реалізується завдяки різним формам душпастирського служіння, а також охоплює харитативні ініціативи. А здійснення сукупності цих функцій наближає Церкву до *койнонії*, бо саме *койнонія* передбачає інтенсивне зростання церковної спільноти і дає можливість Церкві успішно діяти у світі, здобуваючи людей для Божого Царства¹⁹.

Деякі слабкі сторони еклезіологічного напрямку, такі як надмірний клерикалізм або ж вузький еклезіоцентричний профіль, спонукали вчених пасторалістів до виокремлення праксеологічного напрямку, що цілеспрямовано почав займатися специфікою діяльності Церкви – так званим *праксісом*²⁰.

Праксеологічна модель пасторального богослов'я

Найяскравші представники цієї пасторальної школи – Сьюард Гілтнер, Рольф Церфасс та Марсель Лефевр. Праксеологічний підхід до пасторального богослов'я поширився насамперед серед пасторалістів Північної Америки, однак в останні десятиліття почав здобувати прихильників також і в Європі. Цей напрямок чітко наголошує на самобутності пасторального богослов'я як незалежної богословської дисципліни з власним науковим інструментарієм і випрацьовує механізми співпраці як з гуманітарними дисциплінами, так і з історичним та систематичним богослов'ям²¹. Праксеологічний підхід концентрується передусім на функціях пасторального богослов'я та ролі богословської теорії в його концепції, широко опрацьовуючи модель діяльності Церкви у так званому «трикутнику», який складається із зобов'язуючої традиції, актуальної ситуації та імпульсів до дії²². Вважається, що виклики,

¹⁹ R. Hajduk. *Czyniść prawdę. Elementy teologii pastoralnej fundamentalnej*. Olsztyn 2010, с. 41-46.

²⁰ Р. Камінський, В. Пшигода. Напрямки пасторального богослов'я в Католицькій Церкві після II Ватиканського Собору // *Листки Духовно-Пасторального відділу*, вип. 3: *Матеріали наукової конференції «Сучасний погляд на пасторальне богослов'я»*. Львів 2003, с. 7-8.

²¹ S. Hiltner. *Preface to Pastoral Theology*. New York – Nashville 1968, с. 20-24.

²² R. Zerfass. *Praktische Theologie als Handlungswissenschaft // Praktische Theologie heute* / ред. F. Klostermann, R. Zerfass. München-Mainz 1974, с. 166-170.

які постають перед Церквою в її актуальній діяльності, є спонтанні, однак інтуїтивні спроби Церкви опрацювати імперативи та програми пасторальної інтервенції слід завжди співвідносити з традицією як основним критерієм верифікації²³. Якщо запланований праксис узгоджується з аксіомами, які проголошує традиція, то можна перейти до наступного етапу наукового опрацювання моделі церковної діяльності. Отож, постійна верифікація традицією та збагачення науковим інструментарієм дають змогу інтегрально опрацювати необхідні вказівки для майбутньої церковної діяльності, враховуючи при цьому реалії актуальної та майбутньої пасторальної ситуації²⁴.

На думку представників праксеологічного напрямку, пасторальне богослов'я як наука про діяльність Церкви повинно насамперед безупинно творити специфічну та властиву саме йому богословську рефлексію, використовуючи власний, не запозичений із систематичного богослов'я науковий апарат, самостійно координуючи дослідження ситуації та напрацьовуючи пасторальні директиви²⁵. Крім того, у зв'язку з інтенсивним та всебічним науковим і технічним розвитком людства пасторальне богослов'я у своїх дослідженнях повинно бути зорієнтоване на інтердисциплінарність²⁶. Пасторалістика не може бути «чистим» богослов'ям, націленим виключно на практику, адже тоді у богослов'ї вона виконуватиме суто прикладну функцію справного втілення на ниві душпастирства тих завдань, які ставить перед Церквою систематичне богослов'я (догматичне чи моральне). Не може вона зводитись і до втілення постулатів соціології та пасторальної психології. Проте, з іншого боку, пасторальне богослов'я не може також набирати рис простої праксеології, ототожнюючись із душпастирським практикумом²⁷. Тому пасторальне богослов'я має перед собою чітке завдання – постійно провадити праксеологічну рефлексію над актуальною ситуацією Церкви, включно з футурологічними ймовірностями, а також, відповідно до цієї ситуації, опрацьовувати імперативи та програми для діяльності у складних обставинах, які невинно змінюються внаслідок нових наукових досягнень та відкриттів²⁸.

Однак зосередженість даного напрямку на праксисі теж стала приводом для критики з боку деяких богословів, з погляду яких у центрі уваги

²³ R. Kamiński. *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*, с. 75-77, 133.

²⁴ R. Kamiński. *Historyczny rozwój teologii pastoralnej* // *Teologia pastoralna* / ред. R. Kamiński, т. 1. Lublin 2000, с. 96-98.

²⁵ Р. Камінський, В. Пшиґода. Напрямки пасторального богослов'я в Католицькій Церкві, с. 9.

²⁶ M. Lefebvre. *Vers une nouvelle problématique de la théologie pastorale* // *Nouvelle Revue Théologique* 93 (1971) 29-49.

²⁷ R. Kamiński. *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*, с. 81-83.

²⁸ Там само, с. 79.

пасторального богослов'я повинна бути людська особа. В результаті був започаткований новий напрямок пасторалістики – антропоцентричний.

Антропоцентрична концепція пасторального богослов'я

Антропоцентричний напрямок у пасторальному богослов'ї розвинувся спершу у США, а згодом також у Європі (особливо в Голландії, Великобританії та Швеції). Представники цього напрямку, такі як Марсель ван Кастер, Раймон Ості, Андре Годен, Чарльз Курран, Жорж Крюшон, замість зосереджуватися на науково-пасторальній рефлексії та процесі її втілення в діяльність Церкви, фокусуються на багатогранній людській особистості, її ціннісному світі та її екзистенції. Концепція, що робить головним предметом уваги пасторалістики саме людину, особливо успішно реалізується в екуменічних колах, адже такий підхід створює спільну пасторальну площину для різних християнських конфесій задля спрямування зусиль усіх християн у річище єдиної душпастирської стратегії²⁹.

Дослідники, що належать до антропоцентричного напрямку, роблять більший акцент на щоденній практиці, а не на богословсько-пасторальній рефлексії, хоч і не ігнорують цю останню. Рефлексію представники даної школи розуміють насамперед не як аналіз богословських догматичних парадигм, а як практичну інтерпретацію досвіду людини з позиції християнського світобачення. Сам людський досвід вони окреслюють як сукупність прагнень, бажань і реакцій людини в конкретній життєвій ситуації³⁰.

Отож, досвід людини представники антропоцентричного пасторального богослов'я розуміють як інтеграцію та реалізацію особистих цінностей. В досягненні цієї мети може допомогти пасторальна практика, яка інтерпретує пережите у світлі віри. Та варто зазначити, що на думку антропоцентристів досвід як об'єкт рефлексії здобувається не так завдяки духовній практиці, тобто літургійним дійствам чи самостійній релігійній формації, як через задіяність життєвого потенціалу, який у певних ситуаціях спонтанно народжується із внутрішнього світу людини. Крім того, цей досвід має ціннісні характеристики та вважається особистим надбанням людини³¹.

Антропоцентричний напрямок у пасторальному богослов'ї базується на твердженні, що людина становить цінність сама в собі, а тому всі її суспільні, моральні, естетичні переживання слід трактувати серйозно – як один із «знаків часу», використовуючи християнські моральні істини як засіб інтегралізації

²⁹ Там само, с. 84.

³⁰ M. van Caster. Pour un éclairage chrétien de l'expérience // *Lumen Vitae* 25 (1970) 430.

³¹ G. Ceriani. La pastorale come scienza e l'esperienza umana oggi // *Studi Pastoralis* 5 (1972) 21-30.

згаданих вище переживань. Адже завдяки цим істинам людина зможе самотужки віднайти віру у свої сили й стане готовою до всебічної самореалізації, щоб через власні ініціативи змагати до повноти гармонії та щастя³².

З погляду послідовників антропоцентризму, завдання пасторального богослов'я полягає в тому, щоб бути за сполучну ланку між людським досвідом і Божим Об'явленням. Пасторалістика має на меті допомогти людині віднайти сенс життя в буденних реаліях, відкрити людське серце на сакральну сферу, щоб цим самим сформувані в людини вміння з вірою відгукуватися на Божий заклик та черпати з віри відповіді на екзистенційні труднощі та виклики³³.

Антропоцентричний напрям багато уваги звертає на потребу особистого душпастирського порадиництва (так зване *pastoral counseling*) у душпастирській комунікації, широко використовуючи при цьому здобутки гуманітарних наук, особливо психології, педагогіки та соціології. Адже у сучасному індивідуалістичному суспільстві саме особисте порадицтво й душпастирська розмова допомагають людині правильно сформувані зрілу християнську особистість³⁴.

Утім, на думку богословів, які спиралися передусім на практику, антропологічному напрямкові бракувало ідейного втілення своїх постулатів у суспільні та політичні реалії, а крім того прогресивного виходу в соціум, який в усі часи потребує синергії з Церквою та її намаганнями зреалізувати Боже Царство на землі. Цим і зайнявся суспільний напрям у пасторалістиці.

Суспільно-політичне пасторальне богослов'я

Найвідоміші представники цього напрямку – Густаво Гутьєррес, Хосе Мігес Боніно, Леонардо Бофф, Рауль Відалес, Рубен Асеведо Альвес, Едуардо Піроніо, Антоніо Алонсо, Хуан-Луїс Сегундо. Ці вчені, спираючись на латиноамериканську концепцію богослов'я визволення, започаткували методологічну революцію в богослов'ї загалом, а зокрема й у богослов'ї пасторальному. На переконання прихильників богослов'я визволення, богословську рефлексію як теоретичне переосмислення діяльності Церкви у світі повинна випереджати практика, адже саме вона є наочним виявом віри та автентичним втіленням Божих задумів у світі³⁵. Отже, критерієм достовірності богословського вчення є не ортодоксія, а ортопраксія³⁶, оскільки «істина

³² M. Van Caster. *La vie vecue selon son sens integral* // *Lumen Vitae* 24 (1969) 89-105.

³³ R. Kamiński. *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*, с. 86.

³⁴ R. Hostie. *Il sacerdote consigliere spirituale*. Torino 1966, с. 27.

³⁵ С. Гренц, Р. Олсон. *Богословие и богословы XX века*. Черкассы 2011, с. 331-332.

³⁶ M. Bonino. *Doing Theology in a Revolutionary Situation*. Philadelphia 1975, с. 81.

відкривається перед нами не в бездіяльних роздумах, а в переосмисленні того, що вже зроблено»³⁷.

Суспільно-політичне пасторальне богослов'я акцентує увагу на історичній відповідальності Церкви за зміни в суспільстві, представляючи образ Бога, який протягом усієї історії спасіння завжди захищає слабких, убогих та скривджених. Отож, якщо в Біблії теофанія реалізується через милосердне втручання Боже в суспільне життя вибраного народу задля його визволення, – особливо чітко це видно на прикладі виходу ізраїльтян з Єгипту (Вих 14: 15-25) та у відкупительних діях Христа (1 Кор 5; 7), – то Церква теж покликана невтомно трудитися задля добра знедолених, подібно до того, як це було у спільнотах ранніх християн (Дії 2: 44-45)³⁸.

З огляду на те, що в багатьох країнах світу суспільними проблемами не є ані секуляризація, ані практичний атеїзм, а лише нелюдське ставлення можновладців до бідних та скривджених, віра в Бога, яка визволяє людину, спонукає християн у своїй пасторальній практиці виконувати Божу волю щодо турботи про знедолених, узгоджуючи її з Біблією як основним критерієм для оцінки цієї практики³⁹.

Прихильники суспільно-політичного напрямку твердять, що християнство має спричинитися до змін у суспільстві і не може здавати позиції в боротьбі за людські права. Особливу роль у цих зусиллях відіграє пасторальне богослов'я, яке повинне сприяти утвердженню на землі Божого Царства, тобто наближенню людства до ідеалу справедливого суспільства. Втручання Церкви в політику чи економіку заради визволення людини цілком виправдане, адже спасіння охоплює всі сфери людського існування і досягається вже тут, на землі, – коли людське суспільство інтенсивно гуманізується, співдіючи з Божим замислом щодо людини⁴⁰.

З погляду пасторалістів суспільно-політичного напрямку практичне богослов'я – це не тільки богословська рефлексія *над* практикою, але також і рефлексія *для* практики визволення⁴¹. Тому, переконані вони, важливо вміти оцінювати та інтерпретувати всілякі пасторальні ініціативи у світлі Євангелія та визначати, які саме дії могли б посприяти інтегральному визволенню людини у світі. Зрештою, Біблія дуже легко піддається інтерпретації крізь призму визволення людини та може виконувати роль критичного чинника, заохочуючи Церкву ґрунтовно замислюватися над своєю діяльністю,

³⁷ С. Гренц, Р. Олсон. *Богословие и богословы XX века*, с. 332.

³⁸ Р. Камінський, Пшигода. *Напрямки пасторального богослов'я в Католицькій Церкві*, с. 13-14.

³⁹ G. Gutiérrez. *The Theology of Liberation*. Maryknoll 1988, с. xxxiv.

⁴⁰ G. Gutiérrez. *The Power of the Poor in History*. Maryknoll 1983, с. 64.

⁴¹ R. Kamiński. *Historyczny rozwój teologii pastoralnej // Teologia pastoralna*, т. 1, с. 99.

особливо в тому, що стосується визволення людей із сучасного рабства. Такий пасторальний підхід веде до нового розуміння діяльності самого Бога в історії людства, який стає близьким та зрозумілим саме тоді, коли Церква піклується про тих братів та сестер, що перебувають у потребі.

Практичні імплікації для пасторального богослов'я УГКЦ

Еклезіологічний напрямок пасторального богослов'я в контексті Української Греко-Католицької Церкви знаходить своє віддзеркалення в активному запровадженні в життя Церкви нещодавно запропонованої душпастирської програми «Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом», початком реалізації якої став пастирський лист Блаженнішого Святослава (Шевчука)⁴². Парафія є для локальної Церкви осередком не тільки еклезіотворення, але й її самоусвідомлення та самоутвердження. І в цьому процесі важливу роль виконують також миряни, які мають бути повноправно задіяні в рефлексивному аналізі стану еклезіяльної спільноти.

Щоб застосувати в контексті УГКЦ досягнення *еклезіологічного* напрямку в пасторальному богослов'ї, Церква повинна, зокрема й через авторефлексію та переосмислення власної практики, відповісти на цілу низку викликів, особливо в тому, що стосується душпастирювання на парафії. Душпастирям УГКЦ важливо наблизитися до вірних і створити з ними єдину спільноту, тобто увійти в їхні проблеми та неспокої, особливо екзистенційного характеру, адже мета душпастирства – належно оцінити присутність у Церкві кожної людини, вказавши їй на її функції і роз'яснивши їй її права та обов'язки. Крім того, видається, що поважним викликом для сучасної УГКЦ є потреба проголошувати Євангеліє доступним та інкультурованим способом, шануючи людину, її звичаї, спосіб мислення та особливості сприйняття. Адже реалії життя вірних творять важливий контекст для усвідомлення Церквою свого завдання в конкретну історичну епоху.

Напрацювання *праксеологічного* напрямку у прикладенні до УГКЦ вказують на кінцеву потребу існування академічного пасторального богослов'я, міцної наукової школи, яка б не дозволяла Церкві обмежуватися короткотривалим аналізом поточної ситуації, а допомагала б їй бачити нові можливості та чітко планувати свою діяльність на майбутнє. Адже сліпий «практицизм» нерідко призводить до того, що Церква постійно запізнюється з відповіддю на події та зміни в суспільстві. Крім того, наукова сторона пасторального богослов'я повинна бути міцно пов'язана з практикою; тут ідеться не тільки

⁴² Блаж. Святослав. Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом: Пастирський лист до духовенства, монашества і усіх вірних Української Греко-Католицької Церкви // *Українська Греко-Католицька Церква* (www.ugcc.org.ua).

про природний діалог, а й про те, що практика має верифікувати будь-які теоретичні напрацювання. Наслідком такого взаємовпливу пасторальних теоретиків і практиків могли б бути нові спільні ініціативи: створення узгодженого душпастирського плану, періодична організація науково-практичних вишкোলів, тематичних семінарів та практикумів для душпастирів, на яких детально розглядалися б виклики часу та пропонувалися б відповіді на них. Звісно, особливої уваги потребують такі явища, як безробіття, заробітчанство, сирітство, проблематика фемінізму чи расизму, широкомасштабна корупція, фаворитизм і непотизм. Пасторальні відповіді на такі знаки часу вельми допомогли б душпастиреві успішно діяти в сучасних реаліях.

Антропоцентричний напрямок у пасторалістиці нагадує УГКЦ про те, що вона є Церква-спадкоємиця візантійської традиції східнохристиянської духовності, у якій важлива роль надається індивідуальному духовному проповіді, так званому *старчеству*. Ефективність душпастирства найбільше залежить від міжособистісної комунікації та від інтенсивності емоційних переживань її учасників, яку забезпечує рівноправний діалог, а тому важливо широко використовувати та пропагувати цей комунікативний метод ділення вірою, який, певніш за все, невдовзі стане найефективнішим способом утаємничення в християнство. Пропагування таких душпастирських ініціатив, як організація цілоденної сповіді у храмах, душпастирські телефони довіри, порадицькі центри та інші індивідуальні форми пасторального порадицтва, допоможе представникам церковної ієрархії відкритися на світ, наблизитися до своєї пастви та збагатитися її досвідом. Здобутки антропоцентричного напрямку варто використовувати і для формації майбутнього духовенства. Для цього в семінаріях важливо створити такі умови, щоб вихованці могли набувати якнайбільшого досвіду спілкування з людьми, а водночас подбати й про високий рівень викладання пасторального порадицтва та сповідництва.

Суспільно-політичний напрямок пасторального богослов'я може збагатити УГКЦ новим видом духовності, в основі якого лежить особлива турбота про вбогих та скривджених. Це особливо важливо з огляду на те, що більша частина вірних УГКЦ живе в Україні, яка жакливо потерпає від олігархії та корупції і демонструє рекордно швидке зубожіння, деградацію та поступове вимирання населення. Можливо, напрацювання суспільно-політичного напрямку в пасторальному богослов'ї спонукають душпастирство УГКЦ втілювати в життя основні принципи богослов'я визволення, представники якого закликають солідаризуватися з тими братами і сестрами, яких Христос називає «блаженними» (Мт 5: 3-11).

У суспільно-пасторальному ключі УГКЦ може, залишивши непристосовану до життя та застарілу теорію, інтерпретувати власні душпастирські

ініціативи і розвивати певні форми християнського праксису, які мають на меті всебічне визволення людини. Розвиток харитативного служіння, відкриття центрів для узалежнених, обстоювання прав ненароджених, боротьба проти торгівлі людьми та сімейного насилля, дискретна участь у політичній та економічній сфері задля захисту найзнедоленіших – усе це важливі площини для пасторальної рефлексії Церкви і для практики, спрямованої на всебічне визволення людської особи.

Отож, можна ствердити, що УГКЦ, одна з найбільших Східних Католицьких Церков, яка сьогодні інтенсивно розвивається, повинна адаптувати до власних реалій і використовувати відкриття та надбання постсоборового пасторального богослов'я, яке ділиться на чотири основні вектори, кожен з яких зосереджується на одній з базових складових пасторалістики: Церкві, праксисі, людині та соціумі. В сучасній УГКЦ розвиток пасторалістики повинен відбуватися через інтегральну та практичну реформу парафіяльного життя й інтенсивний розвиток наукових досліджень у галузі практичного богослов'я. Крім того, пасторальні зусилля варто спрямувати в бік індивіда, його реальних потреб і тих викликів, що перед ним постають. Треба також повсякчас солідаризуватися із найменш захищеними соціальними верствами, працюючи задля якнайповнішого утвердження Божого Царства на землі, тобто своєчасно «нести Добру Новину бідним, звіщати полоненим визволення, сліпим прозріння, випустити пригноблених на волю» (Лк 4: 18).

Andriy Oliynyk

CONTEMPORARY TENDENCIES AND DIRECTIONS OF PASTORAL THEOLOGY AS THE CONSEQUENCE OF THE VATICAN II AGGIORNAMENTO STRATEGY: AN ATTEMPT OF ACHIEVEMENTS IMPLEMENTATION IN THE REALITIES OF THE UGCC

The article reviews the main currents of contemporary pastoral theology, – ecclesiological, praxiological, anthropocentric and sociopolitical, – which emerged as a result of modernization reforms (aggiornamento) initiated by the II Vatican Council. It analyzes their specific scientific approaches and argues that their achievements open great prospects for successful pastoral practice. An attempt to apply these achievements in the realities of the UGCC could become the key to creating an effective model of pastoral theology in Ukraine.

Keywords: pastoral theology, Vatican II, modern currents of pastoral theology, UGCC, praxis.